

BIJLAGE 4 – Vragen per provincie

Hieronder staat per provincie een korte beschrijving van de ruimtelijke opgaven, belangrijkste al lopende trajecten en provinciespecifieke aandachtspunten die volgen uit de in dit startpakket beschreven nationale opgaven.

Provincie Fryslân

Fryslân heeft te maken met verzilting in de kuststrook door een combinatie van bodemdaling, zeespiegelstijging en droogteperioden. Ook speelt in Fryslân verdroging van natuur- en landbouwgebieden, afname van biodiversiteit en er is sprake van een grote afhankelijkheid van de zoetwatervoorraad vanuit het IJsselmeer. Het huidige energiesysteem loopt tegen zijn grenzen aan. Een toenemende vraag, bijvoorbeeld in verband met meer en grotere bedrijven rond circulaire economie, kan zonder aanvullende maatregelen niet worden opgevangen. Ook het toenemende aanbod van duurzame energie is binnen het huidige systeem niet altijd op te vangen. De bereikbaarheid vanuit de Randstad, een afnemende beroepsbevolking, de terugloop van voorzieningen in kleine dorpen, transformatie en nieuwbouwopgaven in de steden en grotere kernen vragen om een gezamenlijke aanpak. Tegen deze achtergrond wordt gewerkt aan een verkennend MIRT-onderzoek Lelylijn. Onderdeel is een ontwikkelingsperspectief voor het NOVEX-gebied Lelylijn.

De provincie draagt tot 2030 met 17.500 woningen bij aan de nationale woningbouwopgave. In de provincie zijn geen grootschalige nationale bouwlocaties en verstedelijkingsopgaven zoals elders in het land, maar op een aantal plaatsen zal flink worden bijgebouwd. Bijvoorbeeld in het spoorzonegebied Leeuwarden. Op langere termijn kan mogelijk worden voorzien in extra woningen in Heerenveen, Drachten en Leeuwarden, gekoppeld aan een Lelylijn.

Belangrijkste lopende trajecten

- De provinciale Omgevingsvisie, *De Romte Diele*, is op 23 september 2020 door Provinciale Staten vastgesteld;
- NOVEX-gebied Lelylijn;
- In 2020 en 2021 hebben Rijk en de drie Noordelijke provincies gewerkt aan de Omgevingsagenda voor het Noorden. De adviezen en leerervaringen worden ingebracht voor de ruimtelijke arrangementen voor de drie provincies.
- Fries Veenweideprogramma 2021-2030

Specifieke aandachtspunten voor Fryslân vanuit de nationale opgaven

- De kansen die de Lelylijn biedt voor verstedelijking in de provincie, inclusief een goede balans tussen wonen en werken en de positie in het stedelijk netwerk Nederland, waaraan gezamenlijk wordt gewerkt in NOVEX-gebied Lelylijn.
- Versterken van de Natura 2000 gebieden op de hoge zandgronden i.r.t. stikstofopgave en opgaven voor water en bodem.
- Perspectief voor de landbouw in een vitaal landelijk gebied i.r.t. de opgaven vanuit water en bodem in veenweidegebieden en de verziltende kustgebieden.
- De ruimte die nodig is voor het hoofdwatersysteem, hier specifiek de richtinggevende uitspraken voor het IJsselmeer.

Provincie Groningen

In de Groningse kuststrook speelt verzilting, door een combinatie van bodemdaling, zeespiegelstijging en droogteperioden. Ook heeft Groningen te maken met verdroging van natuur- en landbouwgebieden, afname van biodiversiteit. Groningen kent beperkt stikstofgevoelige natuurgebieden, maar heeft wel een ontwikkelopgave naar robuuste natuur. De provincie kan een bijdrage leveren aan de CO₂-reductie via vastlegging (landbouw, veenweide, bodem, nieuwe natuurgebieden). De zeehavens van Delfzijl en de Eemshaven spelen een hoofdrol in de energietransitie en chemie. De aanleg van windparken, zonnevelden en de havenontwikkelingen vraagt om een zorgvuldige afweging van de effecten op de ruimtelijke kwaliteit en het zorgdragen van betrokkenheid en eigenaarschap bij de bewoners van Groningen en het behoud van karakteristieke landschappen.

Groningen heeft te maken met een afnemende beroepsbevolking, terugloop van voorzieningen in kleine dorpen, transformatie en nieuwbouwopgaven in de steden en grotere kernen. De stad Groningen is het stedelijke centrum van het Noorden. Groningen wil de bereikbaarheid verbindingen van en naar de Randstad, Duitsland en Oost-Nederland verbeteren. In dit kader is het NOVEX-gebied Lelylijn relevant. Groningen draagt met 28.359 woningen bij aan de nationale woningbouwopgave.

Belangrijkste lopende trajecten

- De provincie Groningen zit nog midden in het maakproces van de eigen omgevingsvisie. Een Koersdocument is in september in de Provinciale Staten vastgesteld;
- Deltaplan Noord-Nederland: woon- en werkopgave, MIRT-onderzoek voor NOVEX gebied Lelylijn;
- NOVEX-gebied Groningen: Hier is sprake van stapeling van opgaven (energietransitie, innovatieve economie, toekomstbestendige landbouw, krimp en groei) in combinatie met de urgentie van de versterkingsopgave;
- NOVEX-Verstedelijkingsgebied Groningen-Assen: Versterking van de leefbaarheid in de hele regio door bouw van woningen en realiseren van werkgelegenheid.
- In 2020 en 2021 hebben Rijk en de drie Noordelijke provincies gewerkt aan de Omgevingsagenda voor het Noorden. De adviezen en leerervaringen worden ingebracht voor de ruimtelijke arrangementen voor de drie provincies.
- Momenteel is Eemshaven nog één van de drie waarborglocaties voor kernenergie. Tijdens een Wetgevingsoverleg op 4 maart 2021 is een motie van Tweede Kamerlid Beckerman¹ aangenomen die uitspreekt dat Eemshaven als waarborglocatie geschrapt moet worden. Het kabinet is daarom in ieder geval voornemens Eemshaven als waarborglocatie uit het wettelijk kader te schrappen.² Dit traject zal komende periode vorm krijgen.

Specifieke aandachtspunten voor Groningen vanuit de nationale opgaven

- De ontwikkeling van de Eemshaven tot industrie- en energiecluster van Europese betekenis en daarmee samenhangende opgaven voor o.a. (energie-)infrastructuur en datacenters, rekening houdend met de beschikbare milieugebruiksruimte en omgevingskwaliteit.
- De verdere ontwikkeling van verstedelijking en bereikbaarheid i.r.t. andere opgaven in het NOVEX-gebied Groningen-Assen na 2030 en de kansen die de Lelylijn daarvoor biedt.
- Perspectief voor de landbouw in een vitaal landelijk gebied i.r.t. de opgaven vanuit water en bodem onder andere in de verziltende kustgebieden.

¹ Kamerstuknummer 35 603, nr. 51

² Op deze manier wordt invulling gegeven aan de motie Beckerman (Kamerstuknummer 35 603, nr. 51) en de motie Sienot en Mulder (Kamerstuknummer 35 603, nr. 59)

Provincie Drenthe

Gezien de ligging en kenmerken van het Drents Plateau is voor Drenthe een belangrijke rol weggelegd bij de klimaatadaptatie in combinatie met andere opgaven, zoals bijvoorbeeld grootschalige opvang en zoet(grond)waterbuffers in combinatie met natuurontwikkeling. Aandachtspunt is het verduurzamen van de landbouw, het voorkomen van te grote stikstofuitstoot op de (kwetsbare) natuur en ook het watergebruik van de landbouw, gezien de voor droogtegevoelige ondergrond en het belang van het Drents Plateau voor de omliggende gebieden.

Nieuwe vormen van energieopwekking, zoals zonnevelden en windparken vragen om een zorgvuldige afweging van de effecten op de ruimtelijke kwaliteit en zorg voor betrokkenheid en eigenaarschap bij de bewoners. Naast enkele grote internationale bedrijven, met name in Emmen, zijn vooral het MKB, de landbouw, recreatie en toerisme bepalend voor de Drentse economie. De natuurlijke en landschappelijke kwaliteiten bieden potentie voor het versterken van recreatie en toerisme en bijbehorende werkgelegenheid. Het industriecluster Emmen biedt op termijn kansen voor circulaire economie. Drenthe draagt met 13.631 woningen bij aan de nationale woningbouwopgave. De verstedelijkingsopgave in Drenthe is daarmee beperkt van omvang. Drenthe is een belangrijke leverancier voor drinkwater, onder andere voor de stad Groningen. Deze functie staat onder druk door toenemende verdroging en grondgebruik.

Belangrijkste lopende trajecten

- Op 10 mei 2022 hebben Gedeputeerde Staten van Drenthe ingestemd met de ontwerpactualisatie Omgevingsvisie *Drenthe 2022* en besloten deze vrij te geven voor zienswijzen;
- NOVEX-gebied Groningen-Assen;
- NOVEX-gebied Zwolle;
- In 2020 en 2021 hebben Rijk en de drie Noordelijke provincies gewerkt aan de Omgevingsagenda voor het Noorden. De adviezen en leerervaringen worden ingebracht voor de ruimtelijke arrangementen voor de drie provincies.

Specifieke aandachtspunten voor Drenthe vanuit de nationale opgaven

- Hoe om te gaan met het water- en bodembeheer in de veengebieden in relatie tot de landbouwfunctie.
- De toekomst van het industriecluster Emmen en de transitie hiervan naar circulaire economie en duurzame energie, inclusief de benodigde ruimte hiervoor.
- De verdere ontwikkeling van verstedelijking en bereikbaarheid i.r.t. andere opgaven in het NOVEX-gebied Groningen-Assen en NOVEX-gebied Regio Zwolle na 2030 en de kansen die de Lelylijn daarvoor biedt.

Provincie Noord-Holland

In Noord-Holland (Noord) is het van belang kwetsbare veenweidelandschappen te beschermen, te zorgen voor voldoende zoetwater, ruimte te maken voor natuur en recreatie en toekomstbestendige landbouw te stimuleren. In de regio is er ook noodzaak voor het vergroten van de waterbergingscapaciteit. In het Noordzeekanaalgebied spelen transitie naar een circulaire economie en de ontwikkeling van een energiecluster. Hier komt windenergie aan land en is ruimte voor opslag. In dit gebied raken ruimte voor de circulaire economie, industrie, logistiek en het verstedelijkingsopgave elkaar.

Noord-Holland draagt met 183.600 woningen bij aan de nationale woningbouwopgave tot 2030. Voor de wat langere termijn wordt er in de Metropoolregio Amsterdam ruimte gezocht voor de bouw van ca. 230.000 woningen.

Belangrijke lopende trajecten

- Omgevingsvisie *NH2050*, vastgesteld op 9 november 2018;
- NOVEX-gebied MRA: Verstedelijkingsconcept 2050, Metropool van grote klasse met menselijke maat, 3 november 2021;
- NOVEX-gebied Amsterdam Noordzeekanaalgebied, Visie NZKB 2040;
- NOVEX-gebied Groene hart: provinciegrens overstijgende opgave. Afwegingsvragen over water/bodem, landbouw, energie, wonen en economie;
- NOVEX-gebied Schipholregio, Bestuursakkoord getekend in oktober 2022.

Specifieke aandachtspunten voor Noord-Holland vanuit de nationale opgaven

- De samenhangende opgaven voor water, bodem, natuur en landbouw in het Groene Hart waar gezamenlijk aan wordt gewerkt in het NOVEX-gebied Groene Hart.
- De verdere ontwikkeling van verstedelijking en bereikbaarheid i.r.t. andere opgaven waar gezamenlijk aan wordt gewerkt in het NOVEX-gebied MRA.
- De verdere ontwikkeling van het Noordzeekanaalgebied tot industriecluster van nationale betekenis, de omschakeling daarbinnen naar een circulaire economie en duurzame energie en de ruimte en (energie-)infrastructuur die daarvoor nodig is, waar gezamenlijk aan wordt gewerkt in het NOVEX-gebied Noordzeekanaalgebied.
- De opgave voor een verbetering van de leefomgevingskwaliteit in relatie tot de toekomst van Schiphol in de regio rond Schiphol, waar gezamenlijk aan wordt gewerkt in het NOVEX-gebied Schiphol.
- Perspectief voor de landbouw in een vitaal landelijk gebied i.r.t. de opgaven vanuit water en bodem in de verziltende kustgebieden en grote droogmakerijen, ook in samenhang met de verstedelijkingsdruk in deze provincie.
- De ruimte die nodig is voor het hoofdwatersysteem, hier specifiek de richtinggevende uitspraken voor het IJsselmeer.
- Instandhouding van de uitzonderlijke universele waarden van de werelderfgoedgebieden Waddenzee, Droogmakerij Beemster, Grachtengordel van Amsterdam en de Hollandse Waterlinies.

Provincie Flevoland

De landbouw – overwegend akkerbouw - in Flevoland zal een belangrijke rol blijven spelen in de voedselvoorziening. Bodemdaling, water (kwaliteit en kwantiteit) en verzilting zal in delen van de Flevolandse polders het proces richting meer duurzame vormen van landbouw moeten versnellen. Het strategisch belang van de zoetwatervoorraad van het Markermeer is groot en moet worden beschermd. In de weidse polders is de opwek van (wind)energie goed te combineren met landbouw en kan de inzet van zonne-energie fors toenemen mits passend in de ruimtelijke voorkeursvolgorde uit de NOVI. Dit vraagt wel om tijdig meegroeien van de energie-infrastructuur.

Door de geografische ligging, onderdeel van de Metropoolregio Amsterdam en schakelpunt met regio's Zwolle, Noord-Nederland en Utrecht, kan de provincie een belangrijke rol vervullen in de nationale verstedelijkingsopgave, met nieuwe woningen en meer werkgelegenheid. Flevoland draagt met 39.193 woningen bij aan de nationale woningbouwopgave tot 2030. Aandachtspunten daarbij zijn het gelijktijdig geleiden van de mobiliteit en meegroeien van de voorzieningen.

Belangrijkste lopende trajecten

- De Omgevingsvisie FlevolandStraks, is op 8 november 2017 door Provinciale Staten vastgesteld;
- NOVEX-gebied MRA: Verstedelijkingsconcept 2050, Metropool van grote klasse met menselijke maat, 3 november 2021;
- NOVEX-gebied Lelylijn: coalitieakkoord, MIRT-onderzoek, wisselwerking ov-infrastructuur en verstedelijking;
- NOVEX-gebied Regio Zwolle: Een klimaatadaptieve toekomst voor Regio Zwolle, in concept;
- Strategische Agenda Flevoland, versie 1.0 22 juni 2022: proeve van ontwikkelingsperspectief en te maken afspraken Rijk-regio in het ruimtelijk domein.

Specifieke aandachtspunten voor Flevoland vanuit de nationale opgaven

- Perspectief voor de landbouw in een vitaal landelijk gebied i.r.t. de opgaven vanuit water en bodem in de grote droogmakerijen, ook in samenhang met de verstedelijkingsdruk en de opwek van duurzame energie in deze provincie.
- De verdere ontwikkeling van verstedelijking en bereikbaarheid i.r.t. andere opgaven waar gezamenlijk aan wordt gewerkt in de NOVEX-gebieden MRA en Lelylijn, specifiek aandachtspunt daarbij is voor deze provincie een goede balans tussen wonen en werken.
- Invulling geven aan de vraag van Defensie naar een nieuwe kazernelocatie, mede als versterkingsimpuls voor de regionale werkgelegenheid.
- De ruimte die nodig is voor het hoofdwatersysteem, hier specifiek de richtinggevende uitspraken voor het IJsselmeer.

Provincie Utrecht

In Utrecht zijn de opgaven ten aanzien van water en bodem sterk gerelateerd aan de verstedelijkingsopgave. Zowel voor wat betreft de woningbouwopgave en het klimaatbestendig maken van steden als voor het vergroten van de recreatieve functie van het buitengebied. Ook de stikstofproblematiek raakt in deze provincie aan de woningbouw. Er is behoefte aan een nieuw perspectief op het Groene Hart, waarin samengewerkt moet worden met de andere provincies. Tegelijk is het behoud van de waardevolle landschappen UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies en Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug een belangrijke opgave.

Utrecht is de nationale draaischijf voor spoor en wegverkeer en scheepvaart. Het Amsterdam-Rijnkanaal is tevens van belang voor de zoetwatervoorziening van West-Nederland. Hier liggen opgaven voor voldoende capaciteit. De elektriciteitsinfrastructuur is niet toegerust op de toename van inwoners en arbeidsplaatsen. Van belang is verdere ontwikkeling van de economische clusters Life sciences & health, Earth/sustainability, Media/tech en Agrifood. In Utrecht vraagt de snelle groei van de stad in inwoners en aantal banen om investeringen in openbaar vervoer. Utrecht draagt met 83.500 woningen bij aan de nationale woningbouwopgave tot 2030.

Belangrijkste lopende trajecten

- De *Omgevingsvisie provincie Utrecht* is op 1 april 2021 in werking getreden.
- Perspectief Groene Hart 2040 (2017);
- NOVEX-gebied Groene hart: provinciegrens overstijgende opgave. Afwegingsvragen over water/bodem, landbouw, energie, wonen en economie;
- NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort: woningbouw en stedelijke ontwikkeling;
- Ontwikkelperspectief 'Utrecht Nabij', vastgesteld in het BO MIRT Noordwest van 25 november 2020;
- Ontwikkelbeeld 'Regio Amersfoort Centraal!', vastgesteld door Provinciale Staten op 17 november 2021;
- Verstedelijkingsconcept Arnhem-Nijmegen-Foodvalley, vastgesteld door Provinciale Staten op 17 november 2021.

Specifieke aandachtspunten voor Utrecht vanuit de nationale opgaven

- De samenhangende opgaven voor water, bodem, natuur en landbouw in het Groene Hart waar gezamenlijk aan wordt gewerkt in het NOVEX-gebied Groene Hart.
- De verdere ontwikkeling van verstedelijking en bereikbaarheid i.r.t. andere opgaven waar gezamenlijk aan wordt gewerkt in het NOVEX-gebied MRU (voor de regio's Utrecht en Amersfoort) en NOVEX-gebied Arnhem-Nijmegen-Food Valley (voor het deel van de Food Valley dat in de Provincie Utrecht ligt).
- Het verzilveren en in standhouden van de universele waarden van UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinie en de Neder-Germaanse Limes.

Provincie Zuid-Holland

Er is behoefte aan een nieuw perspectief op het Groene Hart, waarin provinciegrensoverschrijdende samenwerking van belang is. Het in stand houden van de polders in de huidige vorm staat onder druk. Een transformatie van de polders naar een meer robuust landgebruik vraagt om een aanpak vanuit de zoetwateropgave, klimaat (CO2 reductie) en de kwaliteit van het landschap. De aanlanding van windenergie op de Maasvlakte zorgt voor een nieuwe ruimtevrager in de vorm van energieopslag. In het havengebied van Rotterdam ligt een aantal complexe opgave (stikstof, geluid en grondstoffen- en energietransitie) die integraal worden opgepakt met als doel behoud en versterking van het Rotterdams Havencomplex.

Bij elkaar vormt de Zuidelijke Randstad het grootste verstedelijkte gebied van ons land. Zuid-Holland draagt met 235.460 woningen bij aan de nationale woningbouwopgave tot 2030. De verstedelijkingsopgave is navenant groot. Versterking van het openbaar vervoer en beschikbaarheid van voldoende drinkwater zijn hiervoor randvoorwaarden. De kwaliteit van het groen in de stad en de verbondenheid met het buitengebied is een punt van aandacht.

Belangrijkste lopende trajecten

- De Omgevingsvisie Zuid-Holland en het Omgevingsprogramma zijn resp. in 2019 en 2021 vastgesteld;
- NOVEX-gebied Zuidelijke randstad: lopend gebiedsprogramma (Programma Move);
- Verstedelijkingsakkoord met afspraken over 170.000 woningen langs de Oude Lijn;
- NOVEX-gebied Groene hart: provinciegrens overstijgende opgave. Afwegingsvragen over water/bodem, landbouw, energie, wonen en economie;
- NOVEX-gebied Rotterdamse haven: energie- en grondstoffen- transitie vraagt (tijdelijk) extra ruimte in de zeehavens. Woningbouwopgave Rotterdam kan niet los worden gezien van de havenontwikkeling;
- Gebiedsuitwerking Kust en Voordelta: Hollandse Duinen, Monding Haringvliet. Verbinding met het gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta en de gebiedsplannen van het NPLG;
- Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta: uitgewerkte ambitie om in 2050 voorbereid te zijn op de gevolgen van klimaatverandering; om veilig en klimaatbestendige, ecologisch veerkrachtige, economisch vitale delta.

Specifieke aandachtspunten voor Zuid-Holland vanuit de nationale opgaven

- De samenhangende opgaven voor water, bodem, natuur en landbouw in het Groene Hart, waar gezamenlijk aan wordt gewerkt in het NOVEX-gebied Groene Hart.
- De verdere ontwikkeling van verstedelijking en bereikbaarheid i.r.t. andere opgaven (zoals kwaliteit van het groen in de stad en de verbondenheid met het buitengebied), waar gezamenlijk aan wordt gewerkt in het NOVEX-gebied Zuidelijke Randstad.
- Perspectief voor de landbouw in een vitaal landelijk gebied op de kleigronden (Zuid-Hollandse Delta) en i.r.t. de opgaven vanuit water en bodem in de veenweidegebieden en de niet-grondgebonden landbouw in de glastuinbouwgebieden. Dit ook in samenhang met de verstedelijkingsdruk in deze provincie.
- De doorontwikkeling van het Rotterdams havengebied tot energie- en industriecluster van internationale betekenis, inclusief de vraagstukken rond de transitie naar een circulaire economie en de verduurzaming van de energievoorziening, waar gezamenlijk aan wordt gewerkt in het NOVEX-gebied Rotterdamse haven. Waarbij de Maasvlakte I wordt gezien als redelijk alternatief voor de procedure van twee nieuwe kerncentrales.

Provincie Zeeland

De landbouwsector is in Zeeland veruit de grootste grondgebruiker. Zeeland streeft naar een toekomstbestendige landbouw vanuit een gebiedsgerichte aanpak. Hierbij staan grote opgaven ten aanzien van verzilting, klimaatverandering, biodiversiteit en stikstof centraal. Het North Sea Port District bij Vlissingen is economisch gezien van nationaal belang. Om dit cluster te versterken moet gewerkt worden aan de ontbrekende schakels in ondergrondse en bovengrondse infrastructuur, zodat het een volwaardig onderdeel wordt van de nationale corridors. De ontwikkeling van de haven heeft een directe samenhang met de grote verbouwing van de woon-, en leefomgeving in de omgeving. Grensoverschrijdende samenwerking is nodig om dit gebied als één samenhangend systeem succesvol te laten groeien.

Zeeland draagt met 16.500 woningen bij aan de nationale woningbouwopgave tot 2030. De steden Middelburg, Vlissingen, Goes en Terneuzen liggen in een gewaardeerd cultuurlandschap, met diverse culinaire en culturele stedelijke functies. Zeeland heeft een vooral een kwalitatieve woningbouwopgave, met grootschalige herstructureringen. De verbindingen naar andere stedelijke gebieden zijn kwetsbaar.

Belangrijkste lopende trajecten

- Provinciale Staten hebben op 12 november 2021 de Zeeuwse Omgevingsvisie vastgesteld.
- NOVEX-gebied North Sea Port District: verduurzaming havenindustriële complex Gent-Terneuzen-Vlissingen;
- Kust- en Voordelta. Samen aan de slag met de voordelta in Zeeland.;
- Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta. Uitgewerkte ambitie om in 2050 voorbereid te zijn op de gevolgen van klimaatverandering; om veilig en klimaatbestendige, ecologisch veerkrachtige, economisch vitale delta;
- Wind in de Zeilen: Compensatiepakket defensie terrein, economische structuurversterkende maatregelen;
- Zeeuws Woonbod: 16.500 woningen tot en met 2030.

Specifieke aandachtspunten voor Zeeland vanuit de nationale opgaven

- Perspectief voor de landbouw in een vitaal landelijk gebied i.r.t. de opgaven vanuit water en bodem in de verziltende kustgebieden.
- De doorontwikkeling van het North Sea Port District tot energie- en industriecluster van (inter)nationale betekenis, gezamenlijk aan wordt gewerkt in het NOVEX-gebied North Sea Port District. Waarbij er in relatie tot de energie-infrastructuur een onderzoek met bijbehorende procedure gaande is naar twee nieuwe kerncentrales in Borsele.
- De ontwikkeling van Zeeuws-Vlaanderen tot een grensoverschrijdende regio met Gent.

Provincie Overijssel

Het tegengaan van bodemdaling in de Kop van Overijssel, verdroging van de hogere zandgronden en waterveiligheid langs de IJssel en bij Zwolle zijn in deze provincie de belangrijkste opgaven rondom water en bodem. Samen met de aanpak van het stikstofprobleem vraagt dit een ingrijpende hervorming van de landbouw in Overijssel. Herstel van het bekensysteem en inrichten van overgangsgebieden rondom natuurgebieden biedt kansen voor landschapsherstel en recreatie. De bevaarbaarheid van de Twentekanalen is een opgave, zeker gezien het tekort aan zoetwater.

Overijssel draagt met 42.300 woningen bij aan de nationale woningbouwopgave tot 2030. De verstedelijkingopgave concentreert zich in Zwolle en de centra van de Twentse steden.

Belangrijkste lopende trajecten

- In de afgelopen maanden is door het college van Gedeputeerde Staten het Fundament vastgesteld, als basis voor een nieuwe Omgevingsvisie in het voorjaar van 2024.
- NOVEX-gebied Zwolle: het klimaatadaptief mogelijk maken van de stedelijke en economische groei van de regio met behoud en ontwikkeling van de kwaliteit van de leefomgeving en bereikbaarheid;
- Regiodeal Twente: de regiodeal kent vier actiesporen voor het versterken van de technische kracht van Twente:
 1. Meer interactie tussen bedrijven, Universiteit Twente en HBO/MBO-instellingen.
 2. Aanpakken van de mismatch op de arbeidsmarkt door binden van hoger opgeleiden.
 3. Impuls voor circulaire textiel en kringlooplandbouw door inzet van technische kennis.
 4. Strategisch benutten van de nabijheid van Duitsland.

Specifieke vragen voor Overijssel

- Perspectief voor de landbouw in een vitaal landelijk gebied i.r.t. de opgaven vanuit water en bodem op de hoge zandgronden.
- Het verdere ontwikkeling van verstedelijking en bereikbaarheid i.r.t. andere opgaven waar gezamenlijk aan wordt gewerkt in het NOVEX-gebied Zwolle.
- Het versterken van de Natura 2000 gebieden i.r.t. de stikstofopgave en opgaven voor water en bodem.
- De ruimte die nodig is voor het hoofdwatersysteem, hier specifiek de IJssel en de relatie met het IJsselmeer.

Provincie Gelderland

In Gelderland spelen grote opgaven voor waterveiligheid in het rivierengebied en verdroging op de hogere zandgronden. Grootschalig beekdalherstel, inrichten van overgangsgebieden rondom natuurgebieden en de stikstofaanpak betekenen veel voor de landbouw in Gelderland. Stikstof heeft ook gevolgen voor de verstedelijkingsopgave rond Arnhem en Nijmegen.

Gelderland draagt met 100.000 woningen bij aan de nationale woningbouwopgave tot 2030. Daarmee heeft Gelderland ook een flinke verstedelijkingsopgave. Ruimte hiervoor wordt gezocht op de hogere zandgronden bij de steden Arnhem en Nijmegen. De kwaliteit van het landschap als recreatiegebied kan versterkt worden op basis van bestaande cultuurhistorische kwaliteiten.

Belangrijkste lopende trajecten

- De Omgevingsvisie Gaaf Gelderland is op 19 december 2018 vastgesteld;
- NOVEX-gebied Arnhem-Nijmegen-Foodvalley: voor dit gebied is een strategie opgesteld, gericht op realisatie van 100.000 woningen tot 2040 en bijbehorende arbeidsplaatsen tot 2040. In deze strategie is natuurontwikkeling en landbouw een belangrijk onderdeel;
- NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort: de ontwikkeling van dit gebied zal ook tot verkeersbelasting op het provinciale wegennet in Gelderland leiden;
- Koers Ruimte en Leefomgeving: de Koers beschrijft een werkwijze voor het maken van slimme ruimtelijke keuzes, door samen met betrokkenen per gebied te kijken naar wat er kan en wat er nodig is;
- Ruimtelijk perspectief Gelderland: deze brengt scherpere in de te maken ruimtelijke keuzes en hoe dat te doen in samenhang met andere opgaven en met het oog op de kwaliteit van de leefomgeving;
- Regiodeal Achterhoek: de regiodeal richt zich op het op peil houden van het regionale woon- en leefklimaat en de economie;
- Regiodeal Foodvalley: deze regiodeal kent drie sporen:
 1. Versnelde transitie naar een toekomstbestendige, duurzame en circulaire landbouw.
 2. Transitie naar een gezondere leefomgeving en gezond voedselpatroon.
 3. Versterking van het kennis- en innovatiecluster voor landbouw, voedsel en gezondheid.

Specifieke vragen voor Gelderland

- Perspectief voor de landbouw in een vitaal landelijk gebied i.r.t. de opgaven vanuit water en bodem op de hoge zandgronden.
- De verdere ontwikkeling van verstedelijking en bereikbaarheid i.r.t. andere opgaven waar gezamenlijk aan wordt gewerkt in het NOVEX-gebied Arnhem-Nijmegen-Food Valley. Met specifieke aandacht voor het perspectief voor de landbouw i.r.t. de samenhangende opgaven voor natuur, water en bodem en verstedelijking in de Food Valley.
- Het verbeteren van de Natura 2000-gebieden i.r.t. stikstofopgave, opgaven voor water en bodem en verstedelijking, waarbij apart wordt ingezoomd op de Veluwe.
- De ruimte die nodig is voor het hoofdwatersysteem, hier specifiek de rivieren.
- Instandhouding van de uitzonderlijke universele waarden van de werelderfgoedgebieden Neder-Germaanse Limes en de Hollandse Waterlinies.

Provincie Noord-Brabant

Waterkwaliteit en -kwantiteit zijn in heel Brabant een grote opgave, waarbij op de zandgronden, het rivierengebied en de Zuidwestelijke Delta gekeken wordt naar oplossingen.. De aanpak voor stikstof is bepalend voor de mogelijkheden van woningbouw, economie én infra. Maar voor de landbouw zijn de gevolgen het meest ingrijpend, met name op de Peel.

Noord-Brabant speelt een toonaangevende rol op het gebied van agrofood, hightech, logistiek en industrie met onderzoeks- en kennisinstellingen, kennisintensieve bedrijven en hoogwaardige maakindustrie. Er liggen opgaven voor de verduurzaming van mobiliteit en een transitie naar circulaire economie. Mede door de positie van Noord-Brabant ten opzichte van de Randstad, Vlaamse Ruit en het Ruhrgebied is er veel bedrijvigheid in logistiek en maakindustrie, waarin opgaven liggen voor de verduurzaming van mobiliteit en een transitie naar circulaire economie. Groei van de industrie levert extra werkgelegenheid op, maar ook aandachtspunten voor externe veiligheid in de steden door het vervoer van gevaarlijke stoffen per spoor en verdozing van het landschap.

De hoofdenergie infrastructuur loopt dwars door Noord-Brabant vraagt om visie op de inpassing van 380 KV netwerk, buisleidingen en waterstof tussen de Moerdijk en Zuid-Limburg. Defensie voorziet de revitalisering van de defensieluchthaven.

Noord-Brabant bestaat uit een polycentrisch netwerk van steden en dorpen. De kwaliteiten van stad en land vullen elkaar aan. De provincie draagt met 130.600 woningen bij aan de nationale woningbouwopgave tot 2030. Stedelijk Brabant groeit daarnaast ook nog met 189.000 arbeidsplaatsen. Deze groei vraagt om een schaa sprong op wonen, werken, mobiliteit en groen/blauw in Stedelijk Brabant, met name in de Brainportregio. Daarbij is de aanpak voor stikstof bepalend voor de mogelijkheden van woningbouw, economie én infrastructuur. Waarbij de gevolgen van de stikstofaanpak voor de landbouw het meest ingrijpend zijn, met name in de Peel.

Netschaarste vraagt om een structurele oplossing waarbij anticiperend op de toekomst wederkerige keuzes gemaakt moeten worden tussen de ontwikkeling van het energienetwerk en de groei van regio's zoals Eindhoven.

Belangrijkste lopende trajecten

- De *Brabantse Omgevingsvisie* is in december 2018 vastgesteld;
- NOVEX-gebied Stedelijk Brabant: ontwikkelprincipes zijn vastgesteld. Rijk en regio werken het ontwikkelperspectief uit;
- NOVEX-gebied De Peel: NPLG en transitie landbouw, in samenhang met leefbaarheid, verstedelijking, historisch cultuurlandschap en erfgoed, energietransitie en revitalisering defensie terrein. Ontwikkelperspectief door koersen per deelgebied uitwerken en koppelen aan uitvoeringsstrategie;
- Brainport Eindhoven: Rijk en regio accommoderen de schaa sprong van de Brainportregio als uitwerking van de mainportstatus. Rijk en regio stellen een strategische agenda op voor de Brainportregio. In 2022 is een verstedelijkingssakkoord gesloten tussen Rijk, provincie en Stedelijk gebied Eindhoven. Onderdeel van de schaa sprong is het infrapakket voor versnelling van de woningbouw zoals afgesproken op het BO-MIRT 2022.

Specifieke vragen voor Noord-Brabant

- De verdere ontwikkeling van verstedelijking en bereikbaarheid i.r.t. andere opgaven waar gezamenlijk aan wordt gewerkt in het NOVEX-gebied Stedelijk Brabant.
- Een perspectief voor de landbouw i.r.t. de opgaven vanuit natuur en erfgoed en water en bodem in de Peel, waar gezamenlijk aan wordt gewerkt in NOVEX-gebied De Peel.
- Een toekomstbestendige ontwikkeling van de goederencorridors en verdere clustering van grootschalige bedrijfsvestigingen;
- Nieuwe verbindingen voor het hoofdnetwerk van energie-infrastructuur.
- De ruimte die nodig is voor het hoofdwatersysteem, hier specifiek de rivieren.
- Instandhouding van de uitzonderlijke universele waarden van de Werelderfgoedgebied de Hollandse Waterlinies.

Provincie Limburg

In het Nationaal Landschap Zuid-Limburg maar ook in het landelijk gebied elders in Limburg zijn de omgevingskwaliteiten zoals grondwater, watersystemen, natuur, bodem, rust en het landschap én het erfgoed belangrijk en gaan hand in hand met de ontwikkeling van de landbouw, de vrijetijdseconomie en de steden en dorpen. In Limburg ligt er een gecombineerde opgave om verdroging tegen te gaan, waterkwaliteit te verbeteren en tegelijk het risico op overstroming langs de Maas en in de beekdalen te voorkomen. Daarmee zijn ook in het relatief hooggelegen Limburg water en bodem centraal komen te staan. In de Peel leidt dat in combinatie met de stikstofaanpak en de inrichting van overgangsgebieden rond natuurgebieden tot de noodzaak de landbouw te extensiveren. Voor opgaven rondom stikstof, wateroverlast, droogte en waterkwaliteit ligt de oorzaak van de problemen voor een belangrijk deel in het aangrenzende buitenland. Dat vraagt om samenwerking met België en Duitsland. Die samenwerking biedt ook kansen, bv op het gebied van energie en de transitie naar een circulaire economie.

Chemelot in Zuid-Limburg is een sterk industrieel cluster dat de transitie moet maken naar een duurzame en circulaire chemische sector. Hierbij hoort de inzet van duurzame energie- en grondstoffen. Daarbij hoort een aansluiting op de hoofd- energiesystemen. Het Rijk heeft uit het groeifonds bijgedragen aan de Einstein telescope in Zuid-Limburg. Dit beperkt de mogelijkheden voor windenergie, omdat dit te veel trillingen oplevert die de metingen van de telescoop beïnvloeden. Limburg draag met 26.550 woningen bij aan de nationale woningbouwopgave. Er ligt verder een flinke verduurzamingsopgave en grote opgave voor herstructurering van de bestaande woningvoorraad zoals in delen van de Mijnstreek. Grensoverstijgende ruimtelijk-economische ontwikkeling biedt kansen voor het versterken van de leefbaarheid en economische ontwikkeling.

Belangrijkste lopende trajecten

- De Omgevingsvisie Limburg is 1 oktober 2021 vastgesteld door Provinciale Staten, als eerste stap richting aanscherping van de POVI zijn ontwerpende onderzoeken gestart in en met de drie Limburgse regio's.
- NOVEX-gebied Zuid-Limburg: beschermen en versterken hoogwaardig en uniek Limburgs cultuurlandschap in samenhang met klimaatopgave en NPLG. Verbeteren leefbaarheid steden en versterken stedelijk netwerk en agglomeratiekracht. Verduuzamen Chemelot. Beide in grensoverschrijdend perspectief.;
- NOVEX-gebied De Peel: NPLG en transitie landbouw, in samenhang met leefbaarheid, verstedelijking, historisch cultuurlandschap en erfgoed, energietransitie en revitalisering defensie terrein. Ontwikkelperspectief door koersen per deelgebied uitwerken en koppelen aan uitvoeringsstrategie;
- Beleidstafel wateroverlast en hoogwater.

Specifieke vragen voor Limburg

- De ruimte die nodig is voor het hoofdwatersysteem, specifiek de rivieren.
- Robuust watersysteem op de hoge zandgronden in samenhang met verstedelijkingsopgaven op Noord- en Midden-Limburg
- Een toekomstbestendige ontwikkeling van de goederencorridors en verdere clustering van grootschalige bedrijfsvestigingen;
- Nieuwe verbindingen voor het hoofdnetwerk van energie-infrastructuur.
- Een perspectief voor de landbouw i.r.t. de opgaven vanuit natuur, erfgoed en water en bodem in de Peel, waar gezamenlijk aan wordt gewerkt in NOVEX-gebied De Peel.
- De doorontwikkeling van Chemelot tot chemiecluster van (inter)nationaal belang, de transitie naar circulair en duurzame energie en de benodigde (energie-)infrastructuur en milieuruimte.
- De positie van Zuid-Limburg in het Europese netwerk van de kenniseconomie rond Maastricht, Aken en Luik;
- Specifiek voor Zuid Limburg de samenhangende opgave tussen water- en bodem, erosie, landbouw en natuur.